

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել տեղիս նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

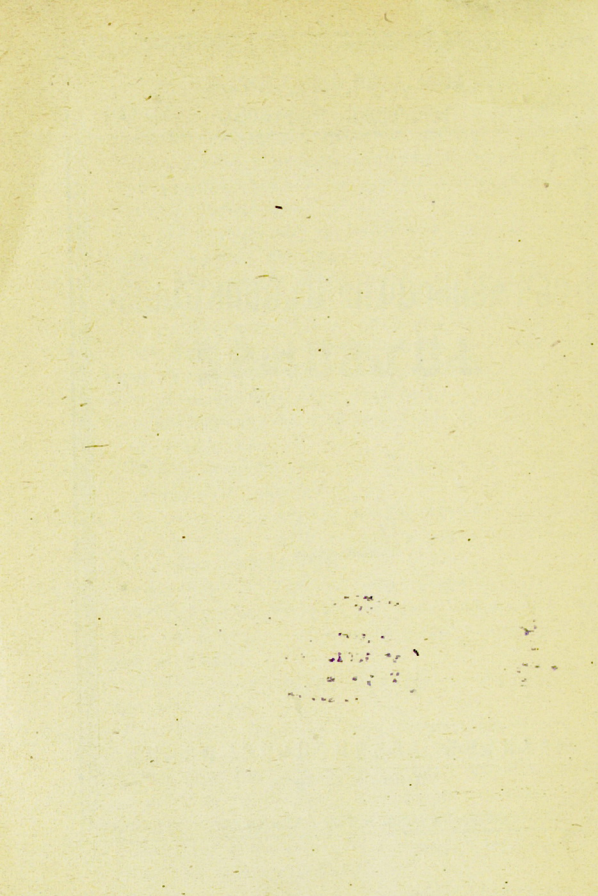
Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀՍԽՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՍՅ
№ 68 ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 68

ՅԵՂՋՅՈՒՐԱՎՈՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՆՏԱԽՏԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ-1930

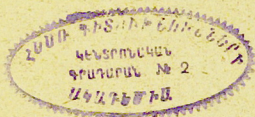
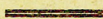
✓

ՀԱՄԱՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՈՍ
№ 68 ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 68

619.2: 616.923

ՅԵՂՋՅՈՒՐԱՎՈՐ
ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՆՏԱԽՏԸ

10389
A 4339

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1930

Հրատ. № 1191

Գրառ. № 3060 (բ.) Պատ. № 225. Տիրած 5000

Պետհրատի 2-րդ տպարան Յերևանում

ՅԵՂԱՅՈՒՐԱՎՈՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՆՏԱԽՅԸ

Յեղշյուրավոր անասունների ժանտախտը ամենավարակիչ հիվանդություններից մեկն է:

Ժանտախտը շատ հին հիվանդություն է: Շատ տարիներ առաջ ժանտախտը տարածված էր ամեն տեղ, վոչ միայն Կովկասում, Պարսկաստանում, Տաճկաստանում, Ասիայի մյուս յերկրներում, ինչպես հիմա, այլ և ամբողջ Յեվրոպայում, Աֆրիկայում և այլն, վորտեղ անասնապահությանն ահագին ավերումներ եր տալիս, և հնարավորություն չեր լինում անասնապահությունը զարգացնել, տավարի արտադրությունը բարձրացնել:

Հենց այդ պատճառով եւ Յեվրոպայի յերկրներն ուժեղ պայքար սկսեցին ժանտախտի դեմ և տաճկակ տարիների պայքարից հետո կարողացան վերջ տալ այդ հիվանդությանը՝ ազատելով իրենց անասուններն այդ դաժան թրշնամուց:

Վորպեսզի պարզ լինի, թե անասնապահությանն ինչ ահագին միջաներ է հասցնում ժանտախտը, բավական է հիշել, վոր Յեվրոպա-

յուժ միայն 19-ըդ դարում ժանտախտից սատկել ե մոտ յերկու միլիոն տավար:

Վերջին 10 տարվա ընթացքում ժանտախտից Հայաստանում սատկել ե 50.000 գլուխ տավարից ավել, այսինքն մոտ 5.000.000 ուսանմիշական վնաս ե ստացվել այդ հիվանդությունից: Այդ ե պատճառը, վոր վերջին տարիներս խորհրդային իշխանությունը ձեռք առավ կտրուկ միջոցներ, վորպեսզի վերջ տրվի այդ ավերիչ հիվանդությանը, կանգ չառնելով վոչ մի ծախքի առաջ, ամեն գոհողություն հանձն առնելով ե լարելով իր ամբողջ ուժը:

Շնորհիվ դրան հենց ներկա տարվա վերջից մենք վերջ կտանք ժանտախտին ե հանգիստ կերպով կանցնենք մեր անասնապահության դարգացման:

Ինչպես վերևը հիշեցինք, ժանտախտը շատ վարակիչ հիվանդություն ե. բավական ե, վոր առողջ անասունը շփում ունենա հիվանդ անասունի հետ, մի տեղ միասին արածի, ջուր խմի, շնչի նույն ոդով, լզի հիվանդ անասունին կամ նրա արտաթորանքը ե այլն, վոր ինքը եւ իսկույն հիվանդանա:

Այդպես ել միշտ պատահում ե:

Տասնյակ տարիների ընթացքում նկատված ե, վոր ժանտախտը Հայաստանում լայն ծավալ

ե ստանուամ ամառվա և աշնան ամիսներին, այսինքն քոչվորների գալուց հետո, և, վոր ամենից դիտավորն ե, ժանտախտն սկսվում ե այն շրջաններում, ուր վոր քոչում են անասունները:

Յերկրորդ աղբյուրը — այդ հարևան Տաճկաստանն ու Պարսկաստանն են, վորտեղ մինչև վերջին տարիներս ել ժանտախտի դեմ վոչ մի կարող միջոց ձեռք չի առնվում, և այդպիսով այդ յերկրները ժանտախտի նկատմամբ շարունակ մի վառվող ոջախ են հանդիսանում: Սակայն ինչն ե վարակման պատճառը:

Ժանտախտի, ինչպես և բոլոր մյուս վարակիչ հիվանդությունների վարակիչ լինելու պատճառը միևրոքներն են (մանրեններ):

Մանրենները շատ փոքր, հասարակ աչքով անտեսանելի եյակներ են, վորոնց կարելի չե նկատել միայն խոշորացնող գործիքներով — մանրադիտակով (միկրոսկոպ):

Մանրադիտակը, խոշորացնելով հազար և ավելի անգամ, հնարավորություն ե տալիս տեսնել այդ մանրենները: Սակայն կան այնպիսի մանրեններ, վորոնք ամենալավ մանրադիտակներով անգամ աներևույթ են: Այդպիսիների շարքին ե պատկանում և ժանտախտի մանրեն:

Այդ մանրեյի անհայտ լինելու պատճառով

Ժանտախտի վարակիչ նշույթն անվանում ենք ժահր (վիրուս), այսինքն վարակող:

Ժանտախտի ժահրը գտնվում է հիվանդ կենդանու մաի, արցան, մեզի, քրտնքի, լորձուկների, թքի, արտասուքի մեջ, նրա ստամոքսում, աղիքներում, թոքերում, կաշվում և առհասարակ նրա մարմնի բոլոր մասերում: Հիվանդ անասունի մարմնի մեջ չկա մի տեղ, վորն ազատ լինի այդ ժահրից, և այդ պատճառով ել հիվանդ կենդանու մարմնի բոլոր մասերը վարակիչ են առողջ կենդանիների համար:

Ժահրը տարածվում է կամ աչն դեպքում, յերբ առողջ կենդանիները շփվում են հիվանդների հետ, կամ հիվանդ կենդանիների կողմից վարակված իրերի ե առարկաների միջոցով, ինչպես, որինակ, խոտի, դարմանի, մսուրների, սուռնների, աղի սալերի, վերջապես զանազան շորերի, փալասների, կարպետների, քեչաների և այլն:

Ժանտախտով վարակվում են միայն չեղջյուրավոր անասունները: Սմենաուժեղ կերպով վարակվում են խոշոր չեղջյուրավոր անասունները—յեզը, կովը, մողինները, հորթերը և գոմեշեղենը: Մանր չեղջյուրավոր անասունները (վոչխարն ու այծը) նույնպես վարակվում են ժանտախտով, բայց անքան թույլ, վոր հիվան-

դուքյան նշանները բոլորովին չեն նկատվում,
բացի տաքության բարձրանալը:

Այդ ժամանակ, յերբ խոշոր լեղջուբավոր
անասունների մեջ մահացությունը հասնում է
մինչև 80—90 տոկոսի, վոչխարների և այծերի
մեջ մահացության դեպքերը շատ հազվագյուտ
են: Թե ընտանի անասունները և թե վայրի
կենդանիները ժանտախտով չեն հիվանդանում:
Մարդու համար ժանտախտը միանգամայն ան-
վնաս է:

Ի՞նչ նշաններից կարելի չե իմանալ, թե
անասունը հիվանդ է: Հիվանդության սկզբնա-
կան շրջանը բոլորովին աննկատելի չե: Այդ այն
շրջանն է, յերբ ժանտախտի ժահըը մտել է
անասունի արյան մեջ, բայց դեռ չի զարգացել,
բազմացել:

Ժահրի զարգանալու համար հարկավոր է
միջանի ուր, միջին թվով 4—9, հազվագյուտ
դեպքերում՝ մինչև 20 ուր: Այդ շրջանը կոչվում
է ծածուկ շրջան, վորից հետո հիվանդությունն
արդեն կարելի չե հայտնաբերել:

Այդ շրջանում գնած անասունը բոլորովին
առողջ տպավորություն է թողնում, վորովհետև
թե տեսքը, թե շարժվածքը, թե տաքությունը
միանգամայն նորմալ են: Անասունն ուտում և
խմում է, տրամադրությունը լավ է, հիվանդու-

Թյան վոչ մի նշույլ անգամ չունի, մինչդեռ հիվանդությունը նրա մարմնի ներսում այդ միջոցին սաստիկ զարգանում է:

Այդ ծածուկ շրջանն է պատճառը, վոր գլուղերում հիվանդությունը վերջանալուց հետո յել կարանտինը պահվում է եւս 14 ուր, վորպէսզի միանգամայն հանգիստ լինել, Թե ժանտախտն այս կամ այն գլուղում միանգամայն վերջացել է:

Այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ անասնաբույժները միշտ խորհուրդ են տալիս, վոր նոր գնած տավարն առանձին պահվի 10 — 15 ուր և միայն դրանից հետո խառնվի հին տավարի հետ: Ծածուկ շրջանն անցնելուց հետո անասունի տաքությունն սկսում է բարձրանալ, չորրորդ-հինգերորդ ուրը հասնելով մինչև 41 և ավելի աստիճանի:

Տաքության բարձրանալու հետ սկսում են յերևալ և մյուս նշանները: Բերանի և աչքերի լորձաթաղանթները կարմրում են, աչքերից, քթից, բերնից սկսում է լորձունք ծորալ, մազերը փշաքաղվում են, գլուխը կախ է ընկնում, ակտնջները նույնպէս: Կենդանին ախորժակը կորցնում է, չի վորոճում, տնքում է: Ստամոքսը խանգարվում է—սկզբում փորը կապվում է, իսկ հետո սկսում է սաստիկ լուծել, ջրալի և արյունախառն:

Անաստունը յերկար ժամանակ պառկած է մնում, բարձրանում է տեղից դժվարությամբ: Յեզնիքը կորցնում են իրենց աշխատունակությունը, իսկ կովերը՝ կաթնատվությունը:

Կովերը հաճախ հորթատում են:

Այդ նշանների հետ միաժամանակ բերանումն ել յերևում են ժանտախտին հատուկ նշաններ՝ ներքին շրթունքի և թշերի ներսի թաղանթը նախ կարմրում է, հետո ծածկվում բըշտիկներով, վորոնք հետագայում վերքոտվում են և ծածկվում պանրանման շերտով, վորը հեշտությամբ կարելի չե հանել:

Լնդերքը նույնպես կարմրում, կապտում և վերքոտվում է:

Անասունն արագ կերպով լղարում է և վերջիվերջո թուլանում, հյուծվում և սատկում:

Կազդուրվող անասունները յերկար ժամանակ մնում են լղար և թուլ:

Մի անգամ հիվանդացած և առողջացած անասունն իր կյանքում այլևս չի հիվանդանում ժանտախտով:

Անասունների վրա ժանտախտ յերևալու դեպքում, ինչպես և բոլոր վարակիչ հիվանդությունների ժամանակ, անհրաժեշտ է իսկույն ևեթ հիվանդ անասունը հանել ընդհանուր գո-

մից—առանձնացնել, վորպեսզի կարելի լինի ա-
զատել գոնե մյուսներին:

Միաժամանակ անասնատերն իսկույն պետք
ե հայտնի այդ մասին գյուղխորհրդին, վորն իր
հերթին շրջանի անասնաբուժին, իսկ նրա բա-
ցակայության դեպքում՝ գավհողբաժնին և գավ-
անասնաբուժին:

Բացի դրանից՝ պետք ե կարանտինի յեն-
թարկել ալն տնտեսությունը, վորտեղ լերկացել
ե ժանտախտ, այսինքն այդ տնտեսությունից
չթույլատրել վոչ մի գլուխ անասուն դուրս բե-
րել, իսկ պատահմամբ տնտեսություն յեկած ա-
նասունը չթույլատրել յետ տանել: Նույնպես չի
թույլատրվում վարակված տնտեսությունից
դուրս տանել հում միս, կաթ, կաշի, յեղջուր,
թրիք, դարման, խոտ և այլ իրեր, վորոնք շրվ-
ման մեջ են յեղել հիվանդ անասունների հետ:

Յեթե տնտեսության մեջ անասունը սատկի,
դիակը, նախորոք կաշին կտրելով, պետք ե ալ-
րել և թաղել գյուղխորհրդի կողմից հատկացրած
հատուկ անասունների գերեզմանոցում:

Վարակված տնտեսությունների գոմերը
պետք ե ախտահանել հետևյալ կերպով.

1. Գոմի մուրհները, պատերը և հատակը
պետք ե լավ մաքրել աղբից և կերի մնացորդ-
ներից և լվանալ մոխրաջրով կամ թե կրաջրով.

2. Փայտյա իրերը, լեթե նրանք մեծ ար-
ժեք չեն ներկայացնում, ավելի լավ ե այրել,
հակառակ դեպքում մաքրել և լվանալ մոխրա-
ջրով կամ, ավելի լավ, կարբոլյան թթվի լու-
ծուլթով, վորը պատրաստվում ե այսպես—մի
դույլ (վեդրո) ջրին կես շիշ կարբոլյան թթու:

Բժշկի գալուց հետո բոլոր հարցերով պետք
ե դիմել նրան և կատարել նրա խորհուրդները:
Ժանտախտը չեն բժշկում օջնպես, ինչպես ու-
րիշ հիվանդութւո՞ւնները: Յեթե գլուղի մի տըն-
տեսութւան մեջ առաջ ե գալիս ժանտախտ,
գլուղի ամբողջ անասունները պատվաստում են,
վորպեսզի նրանք միանգամից հիվանդանան և
միաժամանակ առողջանան:

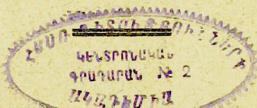
Պատվաստումների յերկու ձև կա. մեկ ձևը
շիճուկային պատվաստումներն են, իսկ մյուսը՝
բարդ պատվաստումները, յերբ շիճուկ տալուց
հետո տրվում ե վարակիւթ, հիվանդ անասու-
նեց վերցրած ժահրային արյունը: Վերջին ձևն
ամենանպատակահարմարն ե, վորովհետեւ այս
դեպքում անասունները հիվանդանում են և առող-
ջանալուց հետո ալլեւ նորից չեն կարող վարակ-
վել, դառնում են վարակամերժ:

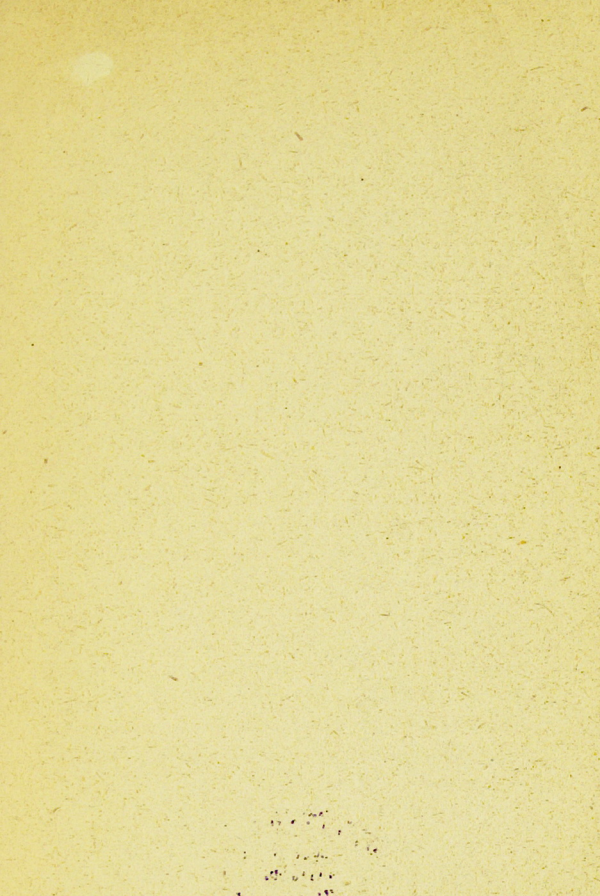
Պատվաստումների համար շիճուկը պատ-
րաստվում ե հատուկ կայաններում, վորտեղ այդ
նպատակով պահվում են միջանի հարցուր գլուխ

յեզներ, և տարվա ընթացքում շարունակ վերցընում են նրանց արյունը և պատրաստում շիճուկ: Այդպիսի կայաններ կան Յերևանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում: Մինչև 1928 թիվը պատվաստումները կատարվում էին միայն այն վայրերում, վորտեղ լերան եր գալիս ժանտախտը: 1928 թվից ավելի լավ համարվեց պատվաստել Անդրկովկասի բոլոր խոշոր ցեղջուրավոր անասունները և միանգամ ընդմիշտ վերջ տալ ժանտախտին Միության սահմաններում:

Պետք է ասել, վոր այդ ժրագիրը շատ լավ հետևանքներ տվեց, վորովհետև մահացության տոկոսը սաստիկ իջավ: Առաջվա պատվաստումները տալիս էին 3—4 տոկոս (այսինքն հարյուրից լերեքը կամ չորսը սատկում էին), իսկ 1928 թվին այդ տոկոսն իջավ մինչև լերկու և 1929 թվին՝ մինչև մեկ տոկոս:

Ճիշտ է, այդպիսի պատվաստումները շատ թանգ են նստում, սակայն խորհրդային կառավարությունը չի խնայում վոչ մի միջոց, միայն թե ազատվենք ժանտախտից և հնարավորություն ունենանք բարձրացնել մեր անասնապահության վորակը, վորի ամենամեծ թշնամիներից մեկն է ժանտախտը:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039283

1043

ԳԻՆԸ 3 ԿՈՊ. ՄԱՍ. ($1/2$ մասնուկ)

A $\frac{I}{4339}$

Чума рогатого скота

Госиздат ССР Армении
Эривань—1930